

Hrvatska knjižnica za slijepe u svijetu promjena

Jelena Lešaja
jelena.lesaja@hkzasl.hr

Karolina Zlatar Radigović
ravnateljica@hkzasl.hr

Hrvatska knjižnica za slijepe, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Hrvatska knjižnica za slijepe pruža usluge osobama s teškoćama čitanja standardnog tiska, te sama proizvodi građu u pristupačnim formatima, odnosno zvučne i knjige na brajici, te knjige u EPUB formatu. Promjene u društvu i u tehnologiji, i shodno tome mijenjanje zakonskih okvira, pravilnika i smjernica u području knjižničarstva, utječu na poslovanje ustanove poput Hrvatske knjižnice za slijepe. Redefiniranje korisničke strukture odražava se na širenje usluga i jačanje produkcije, ali imajući pritom na umu ukupnu korisničku populaciju, bez obzira na brojčanu zastupljenost. Prateća događanja, manifestacije i programi jačaju koheziju korisnika s njihovom knjižnicom, a knjižnicu čine vidljivijom u društvu. Kroz matičnost i čvrstu suradnju sa srodnim ustanovama, Hrvatska knjižnica za slijepe na sebe preuzima ulogu koordinacije proizvodnje pristupačnih formata i pružanje usluga namijenjenih osobama s teškoćama čitanja standardnog tiska. Praćenje međunarodnih trendova na području inkluzivnih knjižničnih usluga i produkcije pristupačnih formata pomaže u određivanju smjera prilikom kreiranja poslovnih ciljeva u budućnosti.

Ključne riječi: osobe s teškoćama čitanja standardnog tiska, brajica, zvučna knjiga, EPUB, pristupačni formati, asistivna tehnologija, Hrvatska knjižnica za slijepe, Ugovor iz Marakeša

Uvod

U 2025. godini Hrvatska knjižnica za slijepe slavi 60. rođendan. Od osnutka ona obnaša višestruku ulogu u kulturnom, ali i društvenom životu slijepih i slabovidnih osoba, a u novije vrijeme njezine usluge koriste svi oni koji iz nekog razloga ne mogu čitati standardni tisak. Ono što ju razlikuje od ostalih knjižnica u Hrvatskoj jest to što sama proizvodi svoj fond, odnosno građu u pristupačnim formatima. Njena djelatnost nadilazi osnovne zadaće knjižnica, jer poslovima nabave, obrade, pohrane i davanja na korištenje uvijek prethode poslovi produkcije zvučnih i Brajevih knjiga, odnosno knjiga u EPUB formatu. Osim smjernica i zakonske regulative vezane uz knjižničarstvo, na rad Hrvatske knjižnice za slijepe utječu međunarodni trendovi u produkciji pristupačnih formata, asistivnoj tehnologiji, ali i u autorsko-pravnom zakonodavstvu. U ovom će radu biti riječ o promjenama koje su se odvijale u posljednjih osam godina, a koje su utjecale na rad Hrvatske knjižnice za slijepe, te oblikovale njen put i smjer kretanja u budućnosti.

Utjecaj Ugovora iz Marakeša na produkciju i distribuciju građe u pristupačnim formatima

Ugovor iz Marakeša, čija je zadaća bila doprinijeti olakšavanju pristupa objavljenim djelima osobama koje su slijepe, slabovidne ili imaju druge teškoće čitanja standardnog tiska, usvojen je

2013. godine, a stupio je na snagu 30. rujna 2016. za sve države koje su ga ratificirale.¹ U tom je periodu vođen intenzivan dijalog između brojnih udruga i saveza slijepih, Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO), lokalnih ureda za intelektualno vlasništvo, knjižnica namijenjenih osobama s teškoćama čitanja standardnog tiska te komercijalnih izdavača kako bi zadobio formalno-pravne okvire. Knjižnice koje proizvode i distribuiraju pristupačne formate željno su dočekale taj trenutak prepoznavanja u društvu i priznanja svoje, često desetljećima duge djelatnosti. Hrvatska se u sklopu Europske unije pridružila Ugovoru iz Marakeša u listopadu 2018. na WIPO-vom glavnom skupu u Ženevi. S prvim danom 2019. Ugovor je stupio na snagu u Europskoj uniji. Prilikom WIPO-ve glavne skupštine napomenuto je da je Ugovor iz Marakeša učinio najbrže pomake u realizaciji usporedbi s ostalim WIPO-ovim ugovorima.²

Što je to konkretno značilo za pojedine države članice? Direktiva i Uredba o provedbi Ugovora iz Marakeša u pravu Europske unije objavljene su 20. rujna 2017. godine.³ Rok do kojeg su države članice morale prenijeti Direktivu u nacionalno zakonodavstvo istekao je 11. listopada 2018. Uredba se počela primjenjivati dan kasnije. Direktiva određuje dopuštenu upotrebu određenih djela i drugih predmeta zaštite koji su zaštićeni autorskim pravom i srodnim pravima u korist osoba koje su slijepe, koje imaju oštećenje vida ili imaju drugih poteškoća u korištenju tiskanim materijalima. Uredba, pak, predviđa iznimku u pogledu autorskog prava te se njome omogućuje prekogranična razmjena primjeraka u dostupnom formatu određenih djela i predmeta zaštite, koji su obično zaštićeni autorskim i srodnim pravima, a u korist osoba koje su slijepe, koje imaju oštećenje vida ili imaju drugih poteškoća pri korištenju tiskanim materijalima. Njome se dakle definirala prekogranična razmjena primjeraka izrađenih na temelju iznimke između EU-a i trećih zemalja koje su stranke Ugovora. Osim Direktive i Uredbe, treća bitna stavka u provedbi Ugovora iz Marakeša bila je utvrđivanje ovlaštenih subjekata. Države članice obvezne su Komisiji dostaviti podatke za kontakt koje su primile od ovlaštenih subjekata unutar pravnog okvira Direktive (EU) 2017/1564 o određenim dopuštenim upotrebama djela i drugih predmeta zaštite koji su zaštićeni autorskim i srodnim pravima u korist osoba koje su slijepe, koje imaju oštećenje vida ili imaju drugih poteškoća pri korištenju tiskanim materijalima. Pojam „ovlašteni subjekt“ u kontekstu ovog pravnog instrumenta znači subjekt koji je država članica ovlastila ili priznala za pružanje obrazovanja, osposobljavanja, adaptivnog čitanja ili pristupa informacijama korisnicima na neprofitnoj osnovi. Uključuje i javnu ustanovu ili neprofitnu organizaciju koja korisnicima pruža iste usluge kao jednu od svojih primarnih djelatnosti, institucijskih obveza ili kao dio svojih zadaća od javnog interesa.

Od kraja 2016. do kraja 2018. godine Hrvatska knjižnica za slijepe intenzivirala je kontakte s Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo, te na nekoliko sastanaka istupila pred Udrugom komercijalnih izdavača sa svrhom pojašnjenja nužnosti procesa proizvodnje pristupačnih formata prema predlošcima publikacija na standardnom tisku. Također, u svibnju 2018. je, zajedno sa Savezom slijepih Hrvatske i Hrvatskim knjižničarskim društvom, organizirala Međunarodno savjetovanje o Ugovoru iz Marakeša. Na skupu su stručnjaci raznih profesija rasvijetlili problematiku proizvodnje i distribucije pristupačnih formata kroz aspekte autorskopravne zaštite.⁴ Skupu su također prisustvovali, osim predstavnika knjižničarske zajednice, i predstavnici saveza slijepih iz Hrvatske, ali i regije. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskim i srodnim pravima

¹ WIPO, „Marrakesh Treaty to facilitate access to published works for persons who are blind, visually impaired, or otherwise print disabled“, preuzeto 12. 2. 2025, <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/301019>.

² WIPO, „European Union Joins WIPO's Marrakesh Treaty, Greatly Expanding Coverage“, preuzeto 12. 2. 2025, https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2018/article_0008.html.

³ Europska komisija, „Provedba Ugovora iz Marakeša u pravu EU-a“, preuzeto 12. 2. 2025, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hr/policies/marrakesh-treaty>.

⁴ Jelena Lešaja, „Savjetovanje o Ugovoru iz Marakeša“, *Hrčak* 55–56 (2018): 42, preuzeto 26. 2. 2025, https://issuu.com/hrcak_hcd/docs/hrcak_55_56_2018.

donesen je 26. listopada 2018. U njemu se proširio članak 86. koji govori o korištenju autorskih djela za potrebe osoba s invaliditetom, člancima a i b naslovljenim: „Korištenje autorskih djela za potrebe osoba koje su slijepe, imaju oštećenje vida ili druge poteškoće u korištenju tiskanih izdanja“⁵. Hrvatska knjižnica za slijepe je ranije, dakle, mogla proizvoditi pristupačne formate za potrebe osoba s invaliditetom, a sada se pružanje usluga i formalno proširilo prema svima s teškoćama čitanja standardnog tiska. Time je, primjerice, dugogodišnja potreba učenika s disleksijom za građom u pristupačnim formatima konačno dobila i zakonski okvir. Osim korisničke populacije osoba s invaliditetom koji onemogućuje čitanje standardnog tiska, te osoba s teškoćama čitanja, u knjižnicu se mogu sada privremeno učlaniti i korisnici koji zbog ne nužno kroničnog nego izvanrednog stanja ne mogu rukovati knjigom na standardnom tisku (oporavak nakon moždanog udara, operacije ili pak potresa mozga).

„Novi“ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima⁶ donesen je 6. listopada 2021. Članci 194, 195. i 196. reguliraju proizvodnju i prilagodbu tiskanih djela te distribuciju građe u pristupačnim formatima za potrebe osoba koje su slijepe, imaju oštećenje vida ili druge poteškoće pri korištenju tiskanih izdanja. Hrvatska knjižnica za slijepe je stekla status ovlaštenog subjekta koji na neprofitnoj osnovi pruža svojim korisnicima usluge adaptivnog čitanja ili pristupa podacima koji su zakonito objavljeni javnosti u obliku knjiga, periodičkih publikacija, novina, časopisa ili drugih vrsta zapisa, notacija, uključujući notne materijale, te ilustracija koje su s njima povezane, na bilo kojem mediju. Kao ovlaštenom subjektu te uz prethodno odobrenje Ministarstva kulture i medija i Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo, omogućeno joj je sudjelovanje na ABC platformi za razmjenu knjiga pri WIPO-u⁷. Jedan je dio prekogranične suradnje ostao pomalo nedefiniran, a to je onaj s knjižnicama i savezima slijepih u državama bivše Jugoslavije koje nisu članice Europske unije.

Nastavno na promjene u Zakonu o autorskom pravu, a ticale su se djelokruga Hrvatske knjižnice za slijepe, i drugi su akti i pravilnici osnažili njeno djelovanje te samim time sobom donijeli i nove zadaće u organizaciji poslovanja.

Zakonski okviri djelovanja knjižnice

Implementiranjem Ugovora iz Marakeša u postojeće službene dokumente na nivou države, moglo se pristupiti stvaranju drugih dokumenata koji su Hrvatskoj knjižnici za slijepe donijeli određena poboljšanja u svakodnevnom radu, ali i dodatne obaveze koje će pridonijeti širenju njenog značaja. Stupanjem na snagu novog Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti 2019. godine, Hrvatska knjižnica za slijepe postaje središnja javna ustanova od interesa za Republiku Hrvatsku koja obavlja djelatnost proizvodnje i nabave knjižnične građe u pristupačnim formatima u svrhu pružanja knjižnične usluge osobama koje ne mogu čitati standardni tisak.⁸ Od drugih zadaća koje su predviđene ovim Zakonom jest novost kako obavlja matičnu djelatnost za sve knjižnice u Republici Hrvatskoj koje se bave sličnom i/ili istom djelatnošću kao Hrvatska knjižnica

⁵ Hrvatski sabor, „Odluka o proglašenju zakona o izmjenama i dopunama zakona o autorskom pravu i srodnim pravima“, *Narodne novine* 96 (2018), preuzeto 12. 2. 2025, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_10_96_1855.html.

⁶ Hrvatski sabor, „Zakon o autorskom i srodnim pravima“, *Narodne novine* 111 (2021), preuzeto 12. 2. 2025, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_10_111_1941.html.

⁷ ABC platforma je međunarodna platforma osmišljena u svrhu razmjene knjiga u pristupačnim formatima. Ona je rezultat Ugovora iz Marakeša i namijenjena je osobama s teškoćama pri čitanju standardnog tiska. Formirana je u sklopu WIPO-a, odnosno Svjetske organizacije za autorska prava. U njoj, naslovima iz svojih fondova, sudjeluju razne knjižnice registrirane kao ovlašteni subjekti za proizvodnju i distribuciju knjiga u pristupačnim formatima. Na taj način korisnici knjižnica koje sudjeluju mogu doći do knjiga na brojnim svjetskim jezicima. Hrvatska knjižnica za slijepe član je ABC konzorcija od 2019. godine. – Accessible Book Consortium, „Accessible Books Consortium (ABC)“, preuzeto 12. 2. 2025, <https://www.accessiblebooksconsortium.org/en/>.

⁸ Hrvatski sabor, „Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti“, *Narodne novine* 17 (2019), preuzeto 23. 2. 2025, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html.

za slijepe. Ova „matičnost“, ali i razvojna djelatnost, dodatno su definirane Pravilnikom o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj koji navodi kako knjižnica na području svoje nadležnosti obavlja poslove koordiniranja proizvodnje knjiga u pristupačnim formatima u suradnji s proizvođačima, ustanovama i udrugama, u svrhu pokretanja zajedničke platforme za pohranu i njihovo korištenje, suradnje s knjižnicama u pružanju usluga osobama s teškoćama u čitanju standardnog tiska, savjetujući i pripremajući upute za rad, te je obavezna surađivati s nakladnicima, tijelima državne uprave nadležnim za poslove intelektualnog vlasništva i Ministarstvom nadležnim za poslove kulture u proizvodnji, distribuciji i dostupnosti knjiga u pristupačnim formatima⁹. Područja rada matične i razvojne službe u ovom trenutku baziraju se na suradnji s udrugama i ustanovama koje se bave sličnom djelatnošću poput zaklade „Čujem, Vjerujem, Vidim“ i Znanstvenom knjižnicom u Zadru, koje također stvaraju zvučne zapise. Ova suradnja izuzetno je važna, naročito prilikom usklađivanja naslova koji se proizvode kako ne bi došlo do dupliciranja u njihovim planovima. Knjižica također ostvaruje suradnju sa Sveučilištima u Zagrebu, Osijeku i Zadru kroz mentorstvo studenata i kroz pozivna izlaganja, te disperzira svoje usluge kroz školske i narodne knjižnice, domove za starije i nemoćne osobe i dr. Matična služba također se bavi izdavačkom, odnosno nakladničkom djelatnošću knjižnice, koju treba razlikovati od one vezane za proizvodnju građe u pristupačnim formatima, a koja se tiče, između ostalog, prijevoda, uređivanja i pripremanja smjernica, pravilnika i uputa iz svog djelokruga. Zbog svih svojih specifičnosti uključena je i u rad Središnjeg stručnog vijeća svih matičnih razvojnih službi Republike Hrvatske koje obavlja stručne, savjetodavne i druge poslove vezane uz unapređenje i razvoj matične djelatnosti za sve vrste knjižnica u državi. Ono što je prethodilo novoj ulozi Hrvatske knjižnice za slijepe jest postavljanje Standarda za specijalne knjižnice, kojim su propisani uvjeti za osnivanje i obavljanje njihove djelatnosti, čime se se utvrđuju smjernice za njihov razvoj i unapređenje kvalitete knjižnične djelatnosti, jer je okarakterizirana kao specijalna knjižnica tek krajem 2020. godine.¹⁰

Usluge, posudba i čitateljske navike korisnika

Kao što je već naznačeno u dijelu o autorskom pravu, Hrvatska knjižnica za slijepe sada i formalno opslužuje široki spektar osoba s teškoćama čitanja standardnog tiska. Korisnikom knjižnice može postati osoba koja je slijepa, ima oštećenje vida koje nije moguće popraviti tako da joj vidna funkcija bude u osnovi istovjetna onoj koju ima osoba koja nema takvo oštećenje, te koja zbog toga ne može čitati tiskana djela u istoj mjeri kao osoba bez oštećenja. Također, korisnikom može postati i pojedinac koji ima perceptivne smetnje ili poteškoće u čitanju te zbog toga ne može čitati tiskana izdanja u istoj mjeri kao osoba koja ih nema. Treću skupinu čini populacija koja zbog tjelesnog oštećenja ili motoričkih smetnji nije u stanju držati knjigu ili rukovati njome ili fokusirati ili pomicati oči u mjeri u kojoj bi se u načelu omogućilo čitanje.

Posredstvom definirane suradnje s ustanovama i udrugama, Hrvatska knjižnica za slijepe svoje usluge disperzira prema školskim i narodnim knjižnicama, ustanovama, organizacijama i udrugama koje imaju potrebu za građom u pristupačnim formatima.¹¹ Taj vid suradnje najviše

⁹ Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, „Pravilnik o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj“, *Narodne novine* 81 (2021), preuzeto 23. 2. 2025, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_07_81_1506.html.

¹⁰ Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, „Standard za specijalne knjižnice“, *Narodne novine* 103 (2021), preuzeto 23. 2. 2025, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1835.html.

¹¹ Članom knjižnice može postati ustanova (škola, knjižnica, rehabilitacijski ili obrazovni centar) koja se u svom djelokrugu bavi osobama s teškoćama pri čitanju standardnog tiska, odnosno subjekt koji na neprofitnoj osnovi pruža korisnicima usluge obrazovanja, osposobljavanja, adaptivnog čitanja ili pristupa informacijama, što uključuje i javnu ustanovu ili neprofitnu organizaciju koja iste usluge pruža korisnicima kao jednu od svojih primarnih djelatnosti, institucijskih obveza ili kao dio svojih zadaća od javnog interesa, u skladu s posebnim propisima i navedenim Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima (NN 111/2021) (napomena autorica teksta).

koriste osnovnoškolske knjižnice upravo zbog učeničke populacije s teškoćama čitanja u potrazi za lektinom u pristupačnim formatima. Jezgru korisničke populacije i dalje čine slijepe i slabovidne osobe, dok svakim tjednom raste broj učenika s teškoćama čitanja, prije svega disleksijom.¹²

Iako kategorizirana kao specijalna, Hrvatska knjižnica za slijepe je po svom fondu u sadržajnom, odnosno nematerijalnom smislu, poput narodne knjižnice. Isto je i s njenim članovima koji nisu institucionalno vezani, nego predstavljaju šaroliko građanstvo. I ovdje, kao i u narodnim knjižnicama, najviše se čitaju kriminalistički romani, zatim ljubavni, povijesni, putopisi, biografski i laganija publicistika. Na kraju 2024. godine fond je brojao 5026 naslova zvučnih knjiga, 2720 knjiga na brajici (od toga 651 nota), 218 naslova DAISY 3 XML formata (koji se konvertira u EPUB format) te 565 naslova u EPUB formatu.

Osim zvučnih knjiga, korisnici mogu od 2020. godine preuzeti i knjige u EPUB formatu te časopise koje knjižnica proizvodi. Statistički podaci posudbe svake godine iznenađuju, pa je tako u 2024. bilo 18.764 posudbi knjiga na CD-ima, 28.926 preuzimanja kroz uslugu „digitalna knjižnica“, preuzeto je 175 knjiga u XML formatu, a 814 u EPUB formatu. Posuđeno je 650 knjiga na brajici i sedam taktilnih slikovnica te četiri muzička CD-a. Ukupan broj posudbi u protekloj godini je 49.340. Ukoliko se taj broj podijeli s brojem aktivnih korisnika, odnosno njih 1387, dolazi se do podatka da prosječan član knjižnice posudi 36 knjiga godišnje. Najaktivniji dio članstva su osobe starije i srednje životne dobi, slabovidne i slijepe, koje nerijetko iznajme 20 naslova mjesečno.

Usluga preuzimanja knjiga putem interneta će u 2025. obilježiti 10 godina postojanja, te je sada najpopularnija usluga knjižnice i koristi je 1018 članova. Nagli porast popularnosti usluge „digitalna knjižnica“ dogodio se u prvoj polovici 2020, koju je obilježio početak epidemije Covid-19, ali i potres u Zagrebu. Zbog oštećenja prouzročenih potresom u užem i širem centru grada nije se nekoliko mjeseci moglo nesmetano prolaziti, te su javne ustanove otežano ili ograničeno radile, linije gradskog prometa su nerijetko prometovale izmijenjenim trasama, poštanske usluge su bile nepouzdanе, a za osobe oštećena vida samostalno kretanje predstavljalo je rizik. Zbog svega navedenog brojni su članovi odustali od direktnog dolaska u knjižnicu, dostavljanje knjiga je u domovima umirovljenika bilo pak privremeno obustavljeno, a pošta je poprilično kasnila (mnogi su se u toj ranoj fazi bojali zaraze putem knjiga na brajici, CD-a itd.). Djelatnici su korisnike navodili kako da koriste usluge preuzimanja knjiga „digitalna knjižnica“ ili su im pri tome pomagali članovi obitelji.

Izazovi koji su pred posudbenim odjelom povezani su sa promjenom reproduktora na koje slijepe osobe imaju pravo posredstvom Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i uporabom CD-a kao medija koji je na izlasku. Članovi starije životne dobi i slabije ili nikakve informatičke pismenosti nisu u mogućnosti samostalno preuzimati knjige putem interneta, ponekad im pomažu asistenti ili članovi obitelji ili naprosto nastavljaju posuđivati građu na CD-ima. Problem koji se pojavljuje u knjižnicama namijenjenim osobama s teškoćama čitanja standardnog tiska je „distribucija“ građe u pristupačnim formatima na društvenim mrežama, zatvorenim, ali i otvorenim forumima, YouTube kanalima i sl. Unatoč davanju izjave da se građa neće neovlašteno raspačavati i upozorenjima na početku i na kraju snimke, povremeno dolazi do kršenja Pravilnika o korištenju knjižne građe¹³, te samim time i Zakona o autorskom i srodnim pravima. Uvođenje opcije streaminga u narednom periodu donekle će riješiti prijetnju neovlaštene distribucije, dok će svakako još jedan prijelazni period biti dostupno i preuzimanje te građe na CD-ima. Izazov s kojim su također suočene i druge knjižnice u svijetu namijenjene osobama s teškoćama čitanja standardnog tiska je taj što sve manji broj članova koristi knjige na brajici. Jednim dijelom se u

¹² Broj novoupisanih članova u 2024. godini bio je 340, od toga 90 slijepih i slabovidnih osoba, 226 učenika s teškoćama čitanja i disleksijom, tri osobe s fizičkim oštećenjem poput paralize i 14 s ostalim oštećenjima te šest škola i jedna udruga (napomena autorica teksta).

¹³ Hrvatska knjižnica za slijepe, „Akti knjižnice“, preuzeto 26. 2. 2025, https://www.hkzasl.hr/images/Pravilnik_o_kori%C5%A1tenju_knji%C5%BEna_gra%C4%91e_112022.pdf.

tom trendu ogledava sve manji broj rano oslijepljenih osoba odnosno onih koji oslijepe u kasnijoj životnoj dobi te nisu u stanju naučiti služiti se brajicom u tolikoj mjeri da bi je odabrale za čitanje iz razonode. Slijepe osobe ponekad je koriste dok traje školovanje, a nakon toga preferiraju posuđivati zvučne knjige. Također, malen, ali s tendencijom sporog rasta, jeste broj korisnika koji posuđuje knjige u EPUB formatu. To je dijelom povezano s informatičkom pismenošću korisnika, ali i navikom služenja asistivnom tehnologijom, ponajprije govornim softverom i brajevim retkom.¹⁴

Usluga koja se nudi, a u direktnoj je vezi s provedbom Ugovora iz Marakeša, jest posudba knjiga na stranim jezicima putem međunarodne platforme ABC konzorcija za razmjenu knjiga i materijala u pristupačnim formatima. Za sada je koristi vrlo malen broj korisnika iz Hrvatske. Posredstvom razmjene značajno se povećao broj pristupačnih naslova na najzastupljenijim svjetskim jezicima te su brojne knjižnice namijenjene osobama s teškoćama čitanja obogatile svoj fond i rasteretile budžet oprijedjen nabavi i proizvodnji pristupačnih formata. Primjerice, korisnik koji govori francuski može preko svoje knjižnice doći do knjiga iz francuske, kanadske, švicarske i belgijske produkcije. Platforma se pokazala praktičnom jer se na njoj također nalaze i kolekcije nota na brajici. Note se mogu dalje distribuirati krajnjim korisnicima u digitalnom obliku ili ih se može otisnuti na brajevom printeru. Inače je njihova priprema na brajici zahtjevna jer je potrebno u proces uključiti i slijepog muzičara kao prepisivača, ali i videćeg kako bi se osigurao prijenos nota bez odstupanja.

Događanja, podcast, suradnja sa školama i knjižnicama

U Hrvatskoj knjižnici za slijepe već nekoliko desetljeća se priređuju događanja namijenjena prije svega korisnicima, ali i širokoj publici. U polivalentnom prostoru posudbenog odjela organiziraju se izložbe, promocije, književne tribine, predavanja, radionice, koncerti, kvizovi i natjecanja. „Državno natjecanje u brzom i izražajnom čitanju brajice“ u proljetnim mjesecima održava se od 2009. godine, a cilj manifestacije je poticanje čitanja među ukupnom populacijom slijepih korisnika i afirmiranje brajice kao temelja pismenosti slijepih osoba. Nezaobilazan je ljudski faktor ovog događanja koji jamči lijepu atmosferu međusobnog bodrenja, čime druženje postaje zanimljivo i poticajno na više razina. Sličan natjecateljski duh krasi i manifestaciju „Kviz znanja“, koju Hrvatska knjižnica za slijepe organizira od 2013. u Mjesecu hrvatske knjige, odnosno u zadnjem kvartalu godine. Ovo dinamično ekipno natjecanje vodi poznati redatelj, kvizoman i DJ Mario Kovač. Svake se godine prigodnim programom Hrvatska knjižnica za slijepe pridružuje drugim knjižnicama u državi u manifestaciji „Noć knjige“, koja se održava povodom Svjetskog dana knjige i autorskih prava (23. travnja) i Dana hrvatske knjige (22. travnja). Bogat program knjižnica osmišljava i u Mjesecu hrvatske knjige (od 15. listopada do 15. studenog), a posebno se obilježava rođendan Louisa Braillea (4. siječnja), Dan čitanja naglas (5. veljače), Međunarodni dan darivanja knjigom (14. veljače), Međunarodni dan pismenosti (8. rujna) i Međunarodni dan bijelog štapa (15. listopada). Jednom mjesečno organiziraju se književne tribine koje vodi autor i urednik Andrija Škare, a dva puta godišnje knjižnica organizira sastanak čitateljskih klubova slijepih uz druženje s piscima. Jednom godišnje se organizira izložba likovnih radova polaznika Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek pod mentorstvom profesorice Tanje Parlov, zatim koncert studenata Muzičke akademije u Zagrebu, pod mentorstvom profesorice Vlatke Peljhan, te

¹⁴ Više o asistivnoj tehnologiji: Jelena Lešaja i Ivana Vinko, „Asistivna tehnologija i djelatnost Hrvatske knjižnice za slijepe u kontekstu društvenih promjena i izazova“, u *Knjižnične usluge za osobe s teškoćama čitanja u vrijeme pandemije bolesti COVID-19: zbornik radova s okruglog stola s međunarodnim sudjelovanjem Knjižnične usluge za osobe s teškoćama čitanja u kontekstu pandemije COVID-19 – izazovi, mogućnosti i perspektive*, Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica – Zoom konferencija, 5. 11. 2021., uredila Dijana Sabolović-Krajina (Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2024): 62–73, preuzeto 24. 2. 2025, <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/wp-content/uploads/2024/05/E-zbornik-Knjiznicne-usluge-za-osobe-s-teskocama-citanja-u-vrijeme-pandemije-bolesti-COVID-19.pdf>

koncert za niže razrede osnovne škole muzičke škole El Musicante.¹⁵ Djelatnici knjižnice na poziv gostuju u osnovnim školama u svrhu senzibilizacije učenika za različite načine čitanja, a škole nerijetko dolaze u posjet knjižnici kako bi upoznale proizvodnju i distribuciju pristupačnih formata, ali i da bi se kroz druženje sa stručnim djelatnicima upoznali sa svakodnevicom slijepih osoba.

Jedan od posebnih programa je i „Podcast Hrvatske knjižnice za slijepe“ koji postoji od 2018, a godišnje se snima 12 epizoda razgovora s autorima i pojedincima iz kulturnog života. Epizode su dostupne putem YouTube kanala, mrežne stranice te su distribuirane pretplatnicima zvučnog časopisa *Znanost i umjetnost*.¹⁶

Dan Hrvatske knjižnice za slijepe obilježava se 18. travnja, a manifestacija se obično sastoji od dva važna događaja. Prije svega, dodjeljuje se Priznanje „Antun Lastrić“ pojedincima, udrugama, projektima i ustanovama koji su svojim radom na osobit način doprinijeli kulturnom životu, obrazovanju i pismenosti slijepih osoba, odnosno korisnika Hrvatske knjižnice za slijepe te direktno ili indirektno utjecali na njeno djelovanje.¹⁷ Kao drugo, proglašavaju se pobjednici Natječaja za najbolju kratku priču „Sead Ivan Muhamedagić“¹⁸.

Proizvodnja knjiga u pristupačnim formatima

Pripremanje knjiga i časopisa u pristupačnim formatima odvija se u odjelu proizvodnje zvučnih izdanja te u brajčnoj tiskari. Prije 2023. se naslovi, izuzev lektirnih, nisu proizvodili u sva tri formata paralelno, odnosno u zvučnom formatu, EPUB formatu te na brajici, što je sada postala praksa. Plan proizvodnje se kreira za narednu godinu tijekom tekuće. Prati se produkcija u zemlji, čitateljski trendovi, recenzije, nagrade, preporuke, želje korisnika, prijedlozi djelatnika i suradnika, lektirna izdanja i klasici u novim prijevodima ili pak oni koje nije bilo radi dotrajalosti moguće digitalizirati iz starog fonda na magnetofonskim vrpcama. Hrvatska knjižnica za slijepe može u pristupačne formate pripremiti isključivo naslove objavljene u Republici Hrvatskoj pa tako korisnici ostaju zaklinuti za one koji se ne prevode na hrvatski, primjerice iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Svi naslovi u različitim formatima pohranjeni su na serverima i moguće ih je u svakom trenutku prema potrebi otisnuti, preurediti ili popraviti. Stari fond je već prošao nekoliko konverzija iz analognog u digitalni te u DAISY format, a očekivano je da će biti podložan promjenama i u budućnosti.

U 2024. je proizvedeno, obrađeno i pušteno u posudbu 209 naslova zvučnih knjiga i 155 knjiga u EPUB formatu dok ih je 153 pripremljeno u posebnom programu predviđenom za ispis na brajevom printeru. Većina novih naslova su prijevodi stranih autora (69%), dok je domaća književnost zastupljena u manjem procentu (31%). Broj naslova ponekad nije dovoljno siguran pokazatelj jer knjige variraju u broju stranica, gustoći ili zahtjevnosti teksta te su pravi pokazatelji oni koji

¹⁵ Više o događanjima: Hrvatska knjižnica za slijepe, „Događanja i novosti“, preuzeto 26. 2. 2025, <https://www.hkzasl.hr/dogadanja-i-novosti>

¹⁶ Više o Podcastu: Jelena Lešaja i Karolina Zlatar Radigović, „Knjižnici za slijepe nagrada za najbolji poster na WLIC-u“, *Bez uveza* 3/4 (2023), preuzeto 12. 2. 2025, <https://sites.google.com/view/bez-uveza/arhiva-brojeva/god-3-br-42023/knji%C5%BEnici-za-slijepe-nagrada-za-najbolji-poster-na-wlic-u>. Poveznica na arhivu epizoda Podcasta: Hrvatska knjižnica za slijepe, „Podcast“, preuzeto 12. 2. 2025, <https://www.hkzasl.hr/podcast>.

¹⁷ Hrvatska knjižnica za slijepe je 2018. godine utemeljila ovo priznanje kao spomen na Antuna Lastrića. On je radio u Savezu slijepih Hrvatske od 1964. do umirovljenja, a bio je organizator brojnih kulturnih djelatnosti, te idejni začetnik i prvi voditelj ondašnje Republičke knjižnice Saveza slijepih Hrvatske koja se 2000. odvojila i postala samostalna javna ustanova u kulturi. Priznanje se dodjeljuje svake godine, a od 2022. na Dan Hrvatske knjižnice za slijepe, 18. travnja. U siječnju se raspisuje javni poziv za predlaganje kandidata, a u ožujku Odbor za dodjelu priznanja odabire dobitnike. – Hrvatska knjižnica za slijepe, „Priznanje Antun Lastrić“, preuzeto 12. 2. 2025, <https://www.hkzasl.hr/priznanje-antun-lastric>.

¹⁸ Povodom obilježavanja Dana Hrvatske knjižnice za slijepe 18. travnja, Hrvatska knjižnica za slijepe raspisuje nagradni natječaj za najbolju kratku priču koji je posvećen Seadu Ivanu Muhamedagiću, germanistu, prevodiocu, velikom poznavatelju knjige i pisane riječi. Na natječaj se mogu javiti slijepi i slabovidni državljani Republike Hrvatske (napomena autorica teksta).

se odnose na snimljene sate odnosno pripremljene stranice. U 2024. je snimljeno 2320 sati i 18 minuta, za ispis na brajicu je pripremljeno 42.469 stranica što je 46.522 stranica predložka standardnog tiska. Osim toga, za pretplatnike je otisnuto 30 brojeva raznih časopisa koje knjižnica proizvodi što u ukupnoj nakladi čini 42.174 otisnutih brajevih stranica, a snimljeno je 196 sati i 47 minuta zvučnih časopisa.

Izdavačka djelatnost Hrvatske knjižnice za slijepe

Kroz svoju Matičnu i razvojnu službu, knjižnica povremeno izdaje smjernice, upute za rad i druge publikacije te e-bilten *Redak*¹⁹ u svrhu informiranja korisnika o svojem radu. U e-biltenu objavljuju se najave događaja, aktivnosti, popisi noviteta, preporuke, ali i sve bitne vijesti vezane uz rad knjižnice. Izlazi dva puta prvog i trećeg utorka u tekućem mjesecu. Prvi je izašao 19. 4. 2022. godine, a do sada je objavljeno 69 brojeva ovog digitalnog biltena. Od povremenih publikacija u izdanju knjižnice treba izdvojiti praktični vodič za knjižničare „*Počnimo: Provedba Ugovora iz Marakeša za osobe s teškoćama pri čitanju standardnog tiska*“²⁰, u kojem su informacije organizirane kao najčešće postavljana pitanja i odgovori s poveznicama na izvore sa više informacija. Ovaj vodič je zamišljen kao uvod, predložak, koji se može prilagoditi u svakoj zemlji potpisnici Ugovora iz Marakeša. Kako bi knjižnica omogućila i drugim ustanovama ili udrugama da proizvode pristupačne formate na način na koji ih i sama proizvodi, osmišljene su Upute za stvaranje pristupačnih formata: preporuke Hrvatske knjižnice za slijepe²¹, dok su za potrebe narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj u suradnji s Knjižnicom i čitaonicom „Fran Galović“ iz Koprivnice izdane Smjernice za pristupačnost narodnih knjižnica²² u kojima se pristupačnost razmatra kao dio knjižničkog menadžmenta, odnosno strateškog upravljanja. Ova publikacija pokriva velik broj pitanja ravnopravnosti, od uključivanja stanovnika lokalne zajednice u razvoj knjižničnih usluga, preko priznavanja ograničenja u pokretljivosti i pristupačnosti prostora i opreme do upotrebe višejezičnosti, višestruke pismenosti i višekanalne komunikacije. Posebna pozornost posvećena je pristupačnosti informacijsko-komunikacijske tehnologije i mrežnoj komunikaciji. Budući da se radi o izvorno finskim smjernicama, prilagođeni su pojedini dijelovi, usklađeni i opremljeni referencama na hrvatske preporuke i legislativu. Smjernice za pristupačnost narodnih knjižnica praktičan su vodič za narodne knjižnice, koji daje općenite i detaljne savjete o tome kako voditi računa o različitim korisnicima, posebice o osobama s invaliditetom i marginaliziranim društvenim skupinama, kao i o rodnoj osviještenosti, te u pomanjkanju drugih publikacija sličnog sadržaja, mogu biti od pomoći ukoliko bi se netko želio početi baviti ovom korisničkom populacijom i/ili bi htio osnažiti postojeće usluge.

Suradnja sa srodnim institucijama u zemlji i svijetu

Knjižnica je aktivan član Komisije za prilagodbu i pristupačnost knjižničnih usluga, donedavno poznatije kao Komisije za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama, Komisije za javno zagovaranje knjižnica, Komisije za upravljanje te Radne grupe za društvene medije pri Hrvatskom knjižničarskom društvu. Kroz društvo sudjeluje na domaćim konferencijama i skupovima vezano uz tematiku interesne korisničke skupine. Kao članica Hrvatskog

¹⁹ Hrvatska knjižnica za slijepe, *Redak*, preuzeto 23.2. 2025, <https://www.hkzasl.hr/e-bilten>.

²⁰ IFLA Repository, „*Počnimo: Provedba Ugovora iz Marakeša za osobe s teškoćama pri čitanju standardnog tiska*“, preuzeto 23. 2. 2025, <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/02237baa-814e-4ce3-8170-0d70cb455d27/content>.

²¹ Karolina Zlatar Radigović, „Upute za stvaranje pristupačnih formata“, preuzeto 23. 2. 2025, https://www.hkzasl.hr/images/Upute_za_stvaranje_pristupanih_formata.pdf.

²² „Smjernice za pristupačnost narodnih knjižnica“, preuzeto 25. 2. 2025, https://www.hkzasl.hr/images/2023/Smjernice_za_pristupanost_narodnih_knjzinica.pdf.

čitateljskog društva, temeljnog društva kada su čitanje i pismenost u fokusu, bavi se poticanjem, istraživanjem i unapređivanjem čitanja i pismenosti.

Kao članica međunarodne knjižničarske udruge IFLA-e (International Federation of Library Associations and Institutions) odnosno njezine sekcije LPD (Libraries Serving Persons with Print Disabilities Section) knjižnica ima priliku surađivati s kolegama i stručnjacima iz cijelog svijeta te raditi i na strateški važnim dokumentima poput Smjernica za inkluzivne knjižnične usluge za osobe s teškoćama u čitanju standardnog tiska.²³ Već je ranije spomenuta platforma ABC konzorcija pri WIPO-u, kojoj je Hrvatska knjižnica za slijepe pristupila 2019. godine. Sudjelovanjem u radu ove platforme omogućila je svojim korisnicima dostupnost knjiga na stranim jezicima u digitalnim oblicima (zvučne knjige, digitalna brajica, XML, EPUB), ali i dohvaćanje notnih zapisa u formatima digitalne brajice. Dugi niz godina Hrvatska knjižnica za slijepe je članica i DAISY konzorcija, međunarodne neprofitne organizacije koja radi s više od 150 partnera diljem svijeta na poboljšanju pristupa čitanja za osobe s teškoćama u čitanju standardnog tiska.²⁴ Zato je bilo izuzetno važno postati njenim članom jer omogućuje niz alata, standarda, savjeta i uvid u primjere dobre prakse na području proizvodnje, distribucije i korištenja građe u pristupačnim formatima.

Knjižnica se redovito prijavljuje na Erasmus+ projekte Agencije za mobilnost i programe Europske unije, čime joj je omogućeno učiti od kolega u Europi.²⁵ Prvi Erasmus+ projekt prijavljen je 2022, a uključivao je učenje i stvaranje novih pristupačnih formata za slijepe osobe od kolega iz Danske i Norveške. Trenutno je u tijeku realizacija projekta *Putevima pristupačnosti i digitalne inkluzije*. Glavni ciljevi projekta mobilnosti djelatnika Hrvatske knjižnice za slijepe su unapređenje kvalitete poslovanja mijenjanjem starih i uvođenjem novih strategija i inovativnih metoda u procese rada. Naglasak je stavljen i na razvijanje i poboljšavanje digitalne kompetencije djelatnika, kreiranje modernih sadržaja za korisnike knjižnice te poticanje međukulturne osviještenosti djelatnika uspostavljajući i šireći suradnju s kolegama u zemlji i regiji.

Prenošenje znanja i kompetencija moguće je ostvariti, između ostalog, sudjelovanjem u programima Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara (CSSU) pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. CSSU provodi program cjeloživotnog učenja i stalnog stručnog usavršavanja knjižničara i informacijskih stručnjaka, a tečajevi su namijenjeni knjižničarima iz svih vrsta knjižnica, pomoćnim knjižničarima, studentima knjižničarstva i informacijskih znanosti te široj AKM (arhivi, knjižnice, muzeji) zajednici. U CSSU-u Hrvatska knjižnica za slijepe drži webinar „Knjižnične usluge za osobe s teškoćama čitanja standardnog tiska“ namijenjen knjižničarima koji se u svom radu susreću sa slijepim i slabovidnim korisnicima ili se nastoje otvoriti prema čitateljskoj populaciji osoba koje imaju teškoće u čitanju standardnog tiska uključujući i rastuću populaciju učenika s disleksijom. Kao novina u programima CSSU-a održava se i radionica „Inkluzija i pristupačnost – koncepti i primjena u knjižnici“, koja ima za cilj ukazati na značaj inkluzije i pristupačnosti kao koncepata i prakse koji proširuju razumijevanje suvremenih društvenih uloga i zadaća narodnih knjižnica. Oba koncepta ulaze u domenu društvene pravednosti te naglašavaju poštivanje različitosti i ravnopravnosti s obzirom na rasu, etničku pripadnost, dob, spol, jezik, seksualnu i rodnu orijentaciju te nacionalno i kulturno podrijetlo. Također, djelatnice knjižnice dva puta godišnje održavaju predavanja u sklopu seminara kao pripreme za polaganje stručnog ispita za knjižničare u svojstvu predavača iz specijalne knjižnice odnosno Hrvatske knjižnice za slijepe.

²³ IFLA, „Guidelines for Inclusive Library Services for Persons with Print Disabilities“, preuzeto 25. 2. 2025, <https://www.ifla.org/news/guidelines-for-inclusive-library-services-for-persons-with-print-disabilities/>.

²⁴ DAISY consortium, „The DAISY Consortium Creating the best ways to read and publish“, preuzeto 26. 2. 2025, <https://daisy.org/>.

²⁵ Hrvatska knjižnica za slijepe, „Erasmus+ projekti“, preuzeto 25. 2. 2025, <https://www.hkzasl.hr/suradnja/erasmus-projekti>.

Zaključak

U posljednjih osam godina na smjer poslovanja Hrvatske knjižnice za slijepe utjecali su brojni faktori. Jasnije je utvrđen zakonski okvir djelovanja knjižnica koje se bave proizvodnjom i distribucijom knjiga u pristupačnim formatima, čime su se također pred takve ustanove postavili novi izazovi. Pravo na korištenje pristupačnih formata sada i prema zakonu imaju sve osobe s teškoćama čitanja standardnog tiska, te se u Hrvatskoj knjižnici za slijepe događaju promjene u strukturi članstva koje utječu na osmišljavanje novih usluga i širenje kapaciteta. Pred nju je stavljena zadaća matične djelatnosti, a u knjižničarskoj zajednici je prepoznata kao fokalna točka za informacije vezane uz pristupačnost knjižničnih usluga, formata i asistivne tehnologije. Iz godine u godinu pojačava se suradnja sa srodnim institucijama u zemlji i svijetu. Djelatnici aktivno prate međunarodne trendove u produkciji i uslugama, te svoja saznanja nastoje podijeliti s hrvatskom knjižničarskom zajednicom. U budućem periodu uvoditi će se novi formati i usluge namijenjene svim korisnicima. Rastuća korisnička populacija učenika će se nastojati aktivirati kroz nove programe koji će se odvijati i kroz suradnju sa školskim knjižnicama i logopedima. Unatoč brzini promjena u društvu i tehnologiji, Hrvatskoj knjižnici za slijepe je još uvijek jedna od primarnih zadaća održati brajicu živom, poticati njeno čitanje i podsjećati da je ona temelj pismenosti slijepih osoba.

Literatura i izvori:

1. Accessible Book Consortium. "Accessible Books Consortium (ABC)". Preuzeto 12. 2. 2025. <https://www.accessiblebooksconsortium.org/en/>.
2. DAISY consortium. "The DAISY Consortium Creating the best ways to read and publish". Preuzeto 26. 2. 2025. <https://daisy.org/>.
3. Europska komisija. „Provedba Ugovora iz Marakeša u pravu EU-a“. Preuzeto 12. 2. 2025. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hr/policies/marrakesh-treaty>.
4. Hrvatska knjižnica za slijepe. „Akti knjižnice“. Preuzeto 26. 2. 2025. https://www.hkzasl.hr/images/Pravilnik_o_kori%C5%A1tenju_knji%C5%BEnega_gra%C4%91e_112022.pdf.
5. Hrvatska knjižnica za slijepe. „Događanja i novosti“. Preuzeto 26. 2. 2025. <https://www.hkzasl.hr/događanja-i-novosti>.
6. Hrvatska knjižnica za slijepe. „Erasmus+ projekti“. Preuzeto 25. 2. 2025. <https://www.hkzasl.hr/suradnja/erasmus-projekti>.
7. Hrvatska knjižnica za slijepe. „Podcast“. Preuzeto 12. 2. 2025. <https://www.hkzasl.hr/podcast>.
8. Hrvatska knjižnica za slijepe. „Priznanje Antun Lastrić“. Preuzeto 12. 2. 2025. <https://www.hkzasl.hr/priznanje-antun-lastric>.
9. Hrvatska knjižnica za slijepe. „Redak“. Preuzeto 23. 2. 2025. <https://www.hkzasl.hr/e-bilten>.
10. Hrvatski sabor. „Odluka o proglašenju zakona o izmjenama i dopunama zakona o autorskom pravu i srodnim pravima“. *Narodne novine* 96 (2018). Preuzeto 12. 2. 2025. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_10_96_1855.html.
11. Hrvatski sabor. „Zakon o autorskom i srodnim pravima“. *Narodne novine* 111 (2021). Preuzeto 12. 2. 2025. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_10_111_1941.html.
12. Hrvatski sabor. „Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti“. *Narodne novine* 17 (2019). Preuzeto 23. 2. 2025. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html.
13. IFLA. "Guidelines for Inclusive Library Services for Persons with Print Disabilities". Preuzeto 25. 2. 2025. <https://www.ifla.org/news/guidelines-for-inclusive-library-services-for-persons-with-print-disabilities/>.
14. IFLA Repository. „Počnimo: Provedba Ugovora iz Marakeša za osobe s teškoćama pri čitanju standardnog tiska“. Preuzeto 23. 2. 2025. <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/02237baa-814e-4ce3-8170-0d70cb455d27/content>.

15. Lešaja, Jelena. „Savjetovanje o Ugovoru iz Marakeša“. *Hrčak* 55–56 (2018): 42. Preuzeto 26. 2. 2025. https://issuu.com/hrcaak_hcd/docs/hrcaak_55_56_2018.
16. Lešaja, Jelena i Karolina Zlatar Radigović. „Knjižnici za slijepe nagrada za najbolji poster na WLIC-u“. *Bez uveza* 3/4 (2023). Preuzeto 12. 2. 2025. <https://sites.google.com/view/bez-uveza/arhiva-brojeva/god-3-br-42023/knji%C5%BEnici-za-slijepe-nagrada-za-najbolji-poster-na-wlic-u>.
17. Lešaja, Jelena i Ivana Vinko. „Asistivna tehnologija i djelatnost Hrvatske knjižnice za slijepe u kontekstu društvenih promjena i izazova“. *Knjižnične usluge za osobe s teškoćama čitanja u vrijeme pandemije bolesti COVID-19: zbornik radova s okruglog stola s međunarodnim sudjelovanjem Knjižnične usluge za osobe s teškoćama čitanja u kontekstu pandemije COVID-19 – izazovi, mogućnosti i perspektive, Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica – Zoom konferencija, 5. 11. 2021. Uredila Dijana Sabolović-Krajina, 62–73. Preuzeto 24. 2. 2025. <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/wp-content/uploads/2024/05/E-zbornik-Knjiznicne-usluge-za-osobe-s-teskocama-citanja-u-vrijeme-pandemije-bolesti-COVID-19.pdf>.*
18. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. „Pravilnik o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj“. *Narodne novine* 81 (2021). Preuzeto 23. 2. 2025. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_07_81_1506.html.
19. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. „Standard za specijalne knjižnice“. *Narodne novine* 103 (2021). Preuzeto 23. 2. 2025. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1835.html.
20. „Smjernice za pristupačnost narodnih knjižnica“. Preuzeto 25. 2. 2025. https://www.hkzasl.hr/images/2023/Smjernice_za_pristupanost_narodnih_knjinica.pdf.
21. WIPO. „European Union Joins WIPO’s Marrakesh Treaty, Greatly Expanding Coverage“. Preuzeto 12. 2. 2025. https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2018/article_0008.html.
22. WIPO. „Marrakesh Treaty to facilitate access to published works for persons who are blind, visually impaired, or otherwise print disabled“. Preuzeto 12. 2. 2025. <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/301019>.
23. Zlatar Radigović, Karolina. „Upute za stvaranje pristupačnih formata“. Preuzeto 23. 2. 2025. https://www.hkzasl.hr/images/Upute_za_stvaranje_pristupanih_formata.pdf.

The Croatian Library for the Blind in the Changing World

Summary

The Croatian Library for the Blind provides services to persons with print disabilities and produces materials in accessible formats, i.e. audio and braille books and books in EPUB format. Changes in society and technology and, accordingly, changes in legal frameworks, regulations and guidelines in the field of librarianship affect the working procedures of institutions such as the Croatian Library for the Blind. Redefining the user structure is reflected in the expansion of services and the strengthening of production, while keeping in mind the total user population, regardless of numerical representation. Accompanying events, manifestations and programs strengthen the cohesion of users with their library, and make the library more visible in the society. Through its research and development duties and strong cooperation with related institutions, the Croatian Library for the Blind assumes the role of coordinating the production of accessible formats and the formation of services intended for persons with print disabilities. Following international trends in the field of inclusive library services and the production of accessible formats helps to determine the direction when creating business goals in the future.

Keywords: persons with print disabilities, braille, audio book, EPUB, accessible formats, assistive technology, Croatian Library for the Blind, Marrakesh Treaty.

Примљено: 27. фебруара 2025.
Исправке рукописа: 12. марта 2025.
Прихваћено за објављивање: 9. априла 2025.